

Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* s. 9–36. Tampere: Vastapaino.

WECKSTRÖM, LOTTA 2011: *Suomalaisuus on kuin vahakangas. Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*. Siirtolaisuustutkimuksia A 36. Turku & Tukholma: Siirtolaisuusinstituutti & Ruotsinsuomalaisten arkisto.

WETHERELL, MARGARET – POTTER, JONATHAN 1988: *Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires*. – Charles Antaki (toim.), *Analysing everyday explanation. A casebook of methods* s. 168–183. London: Sage.

Humanismi, väittely ja (äidinkielen)opetus

Leena Kurki & Tuukka Tomperi: *Väittely opetusmenetelmänä. Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*. Ajattelutaidot. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry & Niin & näin 2011. 180 s.
ISBN 978-952-5503-53-1.

2000-luku on ilahduttavasti nostanut esille humanistisen sivistyksen tarpeellisuuden. Edelliset vuosikymmenet ovat kaventaneet humanismin elintilaa palauttamalla kaiken talouteen ja taloudelliseen hyötyyn. – Myös koulutus on haluttu alistaa talouskasvun tarpeisiin. Martha Nussbaum (2011) näkee länsimaisen koulutuksen olevan suorastaan kriisissä: kaikkialla maailmassa koulutuksen kehittäjät tähtäävät enenevässä määrin lyhyen aikavälin hyötyihin, jolloin humanistisia ja taideaineita saatetaan väheksyä tai suorastaan halveksia (mts. 38).

Nussbaum (2011) peräänkuuluttaa humanismin arvonalautusta muistuttamalla humanistisen ajattelun ja sen opetuksen merkityksestä maailmassa. Esi-merkiksi kyky ottaa huomioon ihmis-

elämään vaikuttavien tekijöiden moninaisuus, kyky tutkia ja arvioida yhteisiä asioita auktoriteettien painostukseen alistumatta ja kyky osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun kehittyvät Nussbaumin (mts. 38–41.) mukaan humanistisen koulutuksen, eivät esimerkiksi vain teknisen koulutuksen pohjalta.

Suomessakin aika parhaiden humanististen perinteiden elvyttämiseksi on kypsä. Hyvänä esimerkkinä toimii esseen uusi nousu (ks. esim. Mäkelä 2010): esseekokoelmien ja esseistien näkyvyydestä päätellen yhä useammat haluavat kirjoittaa ja lukea pohdiskelevaa tekstiä, jossa punnitaan argumenttien painavuutta ja tutkiskellaan yksilön, aikamme arvojen ja yhteisön suhdetta. Dokumenttiteatterikin voidaan nähdä osana samaa kehitystä. Humanismin uuteen huutoon laskemme myös väittelyperinteen elvyttämisen, johon pyrkii tässä arvioitava teos, Leena Kurjen ja Tuukka Tomperin *Väittely opetusmenetelmänä* (2011).

Kyseessä on ikään kuin uusinnos Kurjen ja Pirjo Sihvosen samannimisestä ope-

tusmonisteesta (1988) mutta nyt kokonaisu- teokseksi rakennettuna. Sisältöä on myös ajankohtaistettu, sillä teos käsittelee suomalaisen väittelykulttuurin kehitystä 2000-luvulla. Kurjen ja Tomperin esitel- mänä maailma tuntuu vilisevän väitte- lyseuroja ja -kilpailuja, eli kyse ei ole enää aivan marginaalisesta lajista. Kiinnostava ero 1980-luvun ja 2000-luvun välillä on se, että nyt väittelyperinnettä ovat äidinkie- lenopettajien sijaan kehittäneet ja edistä- neet etunenässä filosofian ja elämäntatso- mustiedon opettajat Nufit-tapahtumiseen.

Teos jakautuu seitsemään lukuun, joissa motivoidaan lukijoita väittelyn har- rastajiksi, kerrataan väittelyn historiaa, opastetaan argumentaation rakentami- ssa, esitellään väittelymalleja, -kilpailuja ja -seuroja. Liiteosassa on ideoita ja har- joituksia opetuksen tueksi. Hakemistoa ei ole, mutta sisällysluettelosta löytää liki kaiken tarvitsemansa.

Sisältö ja muoto: argumentti ja argumentaatio

Teoksen ytimessä, argumentaation ku- vauksessa, Kurki ja Tomperi erotta- vat lähtökohtaisesti toisistaan sisällön ja muodon eli argumentin ja argumentaa- tion. Argumenttia tarkastellaan kahdesta näkökulmasta: sellaisena kuin puhuja sen mieltää ja sellaisena kuin yleisö sen miel- tää. Argumentaatio puolestaan on argu- mentin julkista esittämistä, jolloin argu- mentti myös esitetään tietyssä kielelli- sessä muodossa ja muodoltaan mielel- lään mahdollisimman tehokkaana. Kurki ja Tomperi nostavat tähänastisen argu- mentoinnin opetuksen ongelmaksi sel- keästi sen, että ”painotetaan argumentaa- tion *muotoa*, kun pitäisi painottaa argu- mentin *sisältöä*”(kursivoinnit Kurjen ja Tomperin). (S. 17–21.)

Koska väittely on ollut viime vuosiin asti lähinnä äidinkielen ja kirjallisuuden oppisisältöjä ja koska kritiikki tuntuu muutenkin teoksessa kohdistuvan juuri kyseiseen oppiaineeseen, on kysyttävä, painotetaanko äidinkielenopetuksessa muotoa, kun käsitellään argumentaa- tiota? Erotetaanko sisältö ja muoto yli- päättään? Jos tarkastellaan Kurjen ja Tom- perin väitettä esimerkiksi usein argu- mentaatioanalyttisiä taitoja mittaavan äidinkielen ja kirjallisuuden ylioppilas- kokeen tekstitaidon kokeen¹ valossa, voi- daan huomata, että ensinnäkin sisältö (eli väite, perustelut, taustatuki jne.) ja muoto (kielellinen muotoilu) kyllä jos- sakin määrin erotetaan toisistaan Kur- jen ja Tomperin ajattelua vastaavalla ta- valla. Argumenttien tarkastelua haetaan esimerkiksi selvästi kevään 2008 tehtä- vänannossa ”Mitä tekstissä väitetään ja miten väitteitä perustellaan” ja melko sel- västi kevään 2011 tehtävänannossa ”Ver- taile heidän (aineistona kaksi kannan- ottoa, joilla on eri kirjoittajat) näkemyk- siään”. Muodosta taas puhutaan kielenä: ”Miten – – näkyy kielessä?” ja ”Mistä kie- len piirteistä – –?”

Sen sijaan tehtävänannoissa usein toistuva muotoilu ”millä keinoin” (äidin- kielen ja kirjallisuuden ylioppilaskokeet

1. Puheen, kirjoituksen ja ajattelun erotte- lu ei vaikuta tässä hyödylliseltä, koska Kurjen ja Tomperin teos vaikuttaa soveltuvan myös kir- joittamisen opetukseen. Esimerkiksi äidinkielen ja kirjallisuuden esseekoe näyttää mittaavan Kurjen ja Tomperin näkemyksen mukaista kriit- tistä ajattelua, koska sen arviointikriteerit ovat pitkälti samat kuin yhdessä Kurjen ja Tomperin teoksen mainioista listoista, jossa luettelaaan kriit- tiseltä ajattelulta vaadittavat elementit (s. 15–16). Sitä paitsi tekstitaidon kokeessa testataan usein argumentaatioanalyysin osaamista, joten kokeen täytyy jotenkin heijastaa oppiaineen sisällä yleis- tä käsitystä sisällön ja muodon eli argumentin ja argumentaation suhteesta.

2009–2012) ei selvästi viittaa kumpaankaan, muotoon tai sisältöön, ainakaan poissulkevasti. On kieltämättä kiinnostavaa, onko ’keino’ jonkinlainen hybridi muodosta ja sisällöstä vai viitataan sillä mahdollisesti pelkästään muotoon. Joko muoto ja sisältö osin sekoittuvat tai muoto painottuu ainakin tekstitaidon kokeen perusteella. Onko se ongelma, on eri asia.

Kurjen ja Tomperin teoksessa hyvän sisällön eli hyvän argumentin elementit määritellään Stephen Toulminin (1958) argumentaatioteorian tarjoaman mallin mukaisesti (s. 50–57). Toulmin (ja nimenomaan hänen teoksensa *The uses of argument* 1958) on 1900-luvun siteeratuimpia ajattelijoita (Loui 2005: 259–260), jonka argumenttimalli on Kurjen ja Tomperin teoksessa esitetty hyvin mutta valitettavasti havainnollistettu hiukan epäselvin esimerkein; valaisevia suomenkielisiä esimerkkejä antavat Mäntynen ja Sääskilahti (2012: 205).

Toulminin malli on siksi hyvä valinta, että tavanomaisten argumentin elementtien eli väitteen (*claim*), ensiperusteiden (*grounds*), oikeutusten (*warrants*), taustatuen (*backing*) ja tarkennuksien (*modal qualifiers*) lisäksi hyvän argumentin elementteihin lasketaan myös torjunnat (*rebuttals*) ja varaukset (*reservations*) (s. 50–57). On nimittäin havaittu, että juuri vasta-argumenttien etukäteen hahmottaminen, tai Kurjen ja Tomperin käännöksen mukaan ’torjuminen’, on argumentointitaidoista vaikein yliopisto-opiskelijoillekin, puhumattakaan nuoremmissa (Nussbaum & Kardash 2005: 157–159). Tämä todettu vaikeus lähtökohtanaan Kardash ja Nussbaum ovat vertailleet tutkimuksessaan eri tapoja saada yliopisto-opiskelijat tuottamaan sellaisia kannanottoja, joissa vastaväitteet

otetaan huomioon ja torjutaan tehokkaasti ennalta. Heidän tulostensa mukaan vain tehtävänannossa mainittu täsmällinen vaatimus ottaa huomioon mahdolliset vastaväitteet (kuten siis Toulminin mallissa) on tehokas tapa. Kaikki muu liian yleisluontoiseksi jäävä (”kirjoita omalle kannallesi suostutteleva teksti”) on tehotonta: kirjoittajat sivuuttavat vastaväitteet ja katsovat asiaa vain omasta näkökulmastaan. Tosin Nussbaumin ja Kardashin mukaan ne, joilla on äärimmäisiä näkemyksiä argumentoitavasta aiheesta, eivät hyödy minkäänlaisista erityisohjeista vaan jättävät joka tapauksessa vastapuolen näkemykset huomioimatta. (Mts. 157–160.) Onnistuneen opetuksen kriteeriksi ehkä kuitenkin riittää, että suurin osa oppii ja hyötyy Toulminin mallista.

Hyvän argumentin elementtien lisäksi Kurjen ja Tomperin teoksessa esitellään hyvän – ja myös huonon – argumentin kriteerit. Virheet ja harhapäätelmät on koostettu listaksi aihetta käsittelevistä teksteistä eri ajoilta. Pedagogiset riskit on tässä niin kuin kauttaaltaan muualakin otettu huomioon: tarkoitus ei ole ”suorittaa” listoja mekaanisesti, soveltaa malleja yksioikoisesti tai takertua lillukanvarsiin, vaan kirjoittajat muistuttavat jatkuvasti väittelyn tutkivasta ja yhteistoiminnallisesti totuutta etsivästä luonteesta. (S. 60–61.)

Kuten sisältöä painottavilta kirjoittajilta saattaa odottaa, hiukan lapsipuolen asemaan jäävät kielelliset tehokeinot, jotka on nekin ammennettu useista lähteistä ja koottu listaksi. Yksioikoisen listan muoto osoittautuu tässä ongelmalliseksi, koska troopit, joita tehokeinoista on suurin osa, järjestäytyvät ja jäsenyvät myös hierarkkisesti ainakin kaikkien kirjallisuutta opiskelleiden mielessä, eikä

sekakoosteinen lista näin ollen ainakaan äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa ole kovin käyttökelpoinen. Arkkityypin ja symbolin suhde on esitetty suorastaan kummallisesti: ”arkkityypit voi mieltää symboleiksi tai elämää jäsentäviksi perusvoimiksi”. (S. 68–70.)

Äidinkielenopetus ja demokratiakasvatus

Kun teoksen nimessäkin on *opetusmenetelmä*, on arvioitava sen pedagogista antia. Kurjen ja Tomperin teos esittelee selväsanaisesti useita väittelyn kaavoja ja malleja, kuten Lincoln–Douglas-debatin, jesuiittamallin ja British Parliamentary Debaten (BPD). Niiden merkitys on paitsi yleissivistävä myös pedagogisesti inspiroiva, koska ohjeita väittelyn toteuttamiseen on riittävästi ja pahimmat sudenkuopatkin pyritään osoittamaan ja näin ennalta ehkäisemään. Teoksen loppussa on kymmenen liitettä, joissa annetaan väittelyiden suunnitteluun ja toteutukseen monenlaista käytännön tukea, kuten aiheita, mielipidelomakkeita, istumajärjestyksiä ja draamallisia harjoituksia. Ohjeet soveltuvat kaikille kouluasteille korkeakouluja myöten. Yliopistojen väittelyseuroja on kuvattu erikseen.

Eniten Kurki ja Tomperi kuitenkin keskittyvät yleissivistävään koulutukseen, jonka tavoitteet he näkevät yhteneväisinä akateemisen väittelykulttuurin tavoitteiden kanssa. He pitävät myönteisenä sitä, että filosofialla alkaa oppiaineena olla melko korkea profiili väittelykulttuurin kehittäjänä, ja surkuttelevat äidinkielen ja kirjallisuuden hiipuvaa asemaa väittelijöiden harjoittajana ja kouluttajana. (S. 111–122.) Lienee totta tai ainakin totuuden tuntumassa, että väittely on joutunut väistymään äidinkielen ja kirjallisuuden ope-

tuksen kriisissä, kun kirjoittamistaidot ovat jatkuvasti heikentyneet. Silloin kirjoitustaitoihin tietysti panostetaan suulliseksi kulttuuriksi mielletyn väittelyn sijaan. On kuitenkin toivottavaa, että väittely elpyisi opetusmuotona kasvavista opetusryhmistä huolimatta. Ajan henki ainakin tukisi erilaisia väittelyhankkeita: Nussbaum (2011: 63–96) katsoo väittelyn ja ”sokraattiset opetusmenetelmät” merkittäväksi demokratiakasvatuksen perustaksi.

Kurjen ja Tomperin teoksen tärkeä anti on siinä, että induktiivinen päättely nostetaan muodikkaasti uudelleen keskiöön. Teoksen sanomaa karkeasti tulkiten aineistosta ja maailmasta tulisi oppia rakentamaan omia ajatuskulkuja sen sijaan, että luetaan kirjasta teoria ja sovelletaan sitä aineistoon. Tällöin tärkeää on omien ennakkokäsitysten kartoittaminen, mihin Kurki ja Tomperikin ohjaavat. Kun äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelma ja ylioppilaskoe jälleen muuttuvat, olisi suotavaa nähdä oppiaineen nousevan takaisin isoksi tekijäksi ajattelun taidoissa.

Koska argumentoinnin opiskelu on tarpeellista kaikilla koulutusasteilla ainakin humanisteille, teos on hyödyllinen kenelle tahansa opettajalle, joka panostaa opetukseen. Kertakokeilu yhdessä ryhmässä tuskin kuitenkaan tekee kesää, vaan jotta voisi olla hyvä väittelyn ohjaaja, pitäisi sitoutua harjoittamaan ja kehittämään metodia pidemmän aikaa. Myös omat väittelykokemukset lienevät tarpeellisia. Kunnollinen väittely edellyttää huolellista valmistautumista, joten väittely sopii välineeksi myös opetuksen arviointiin.

MAARIT BERG
etunimi.sukunimi@vantaa.fi

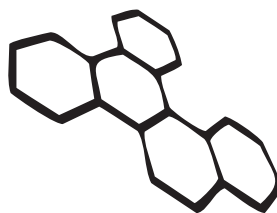
SATU KIISKINEN
etunimi.sukunimi@eduvantaa.fi

Lähteet

- KURKI, LEENA – SIHVONEN, PIRJO 1988: *Väittely opetusmenetelmänä*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 25. Oulu: Oulun yliopisto.
- LOUI, RONALD P. 2005: A citation-based reflection on Toulmin and argument. – *Argumentation* 19 s. 259–266.
- MÄKELÄ, MATTI 2010: Huono ihmisvihaaja fanittaa ihmisiä. – *Helsingin Sanomat* 17.10.2010. <http://www.hs.fi/tulosta/HS20101017SI1KU02jpf> (4.10.2012).
- MÄNTYNEN, ANNE – MINNA SÄÄSKILAHTI 2012: Uusi retoriikka genrejen tutkimuksessa. – Vesa Heikkinen, Ero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiilikä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 194–207. Helsinki: Gaudeamus.
- NUSSBAUM, MARTHA C. 2011: *Taloukasvua tärkeämpää. Miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä*. Suomentanut Timo Soukola. Helsinki: Gaudeamus.
- NUSSBAUM, E. MICHAEL – KARDASH, CAROL ANNE M. 2005: The effects of goal instructions and text on the generation of counterarguments during writing. – *Journal of Educational Psychology* 97 s. 157–169.
- TOULMIN, STEPHEN 1958: *The uses of argument*. Cambridge: Cambridge University Press.

TIUKKAA TEKOA

Vuositilaus 45 €
Kestotilaus 40 €
Opiskelijatilaus 30 €
Irtonumero 12 €
Volume subscription (abroad) 47 €
Standing order (abroad) 45 €

Tilaukset: <http://www.jyu.fi/kulttuurintutkimus>

KULTTUURINTUTKIMUS